

SUÇLA MÜCADELEDE SAVCILIK KURUMUNUN ROLÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Nuri Demir¹

Öz

Günümüzde suç oranlarının arttığı yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma literatür araştırmasına dayanmakta olup amacı toplumsal güvenlik ve barış ortamının tesis edilebilmesi için suçla mücadeleye katkı sağlamaktır. Bu bağlamda bir suçla mücadele mekanizması olarak kabul edilen ceza adalet sisteminde savcılık kurumunun rolü ön plana çıkmaktadır. Çalışma kapsamında öncelikle suç ve ceza kavramları açıklanmış, literatürde bu alanlara yönelik ortaya atılan teoriler değerlendirilmiştir. Daha sonra savcılık kurumunun yapısı ve fonksiyonu, ceza muhakemesi sistemlerindeki konumu ve soruşturmayı sonlandıran kararları ışığında açıklamalar yapılmıştır. Çalışma çıktılarında savcılık kurumunun yapılandırılmasında teşkilat, görev ve yetkiler bakımından tereddüt oluşturabilecek hususlar olduğu görülmüştür. Suçla mücadelede kilit rol atfedilen savcılık kurumunun güçlendirilmesi ve yetkilerinin hesap verebilirlikten uzaklaşmadan genişletilmesinin suçla mücadeleye katkı sağlayacağına olan inanç ile bazı öneriler getirilmiştir. Savcılık kurumunun, ceza adalet sistemine yön veren, suçla mücadelede görevli makamlar arasındaki koordinasyonu ve işbirliğini temin eden bir ceza adalet politikasının uygulayıcısı şeklinde konumlandırılması umut verici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suçla Mücadele, Savcı, Ceza Adalet Sistemi, Politika

AN EVALUATION OVER THE ROLE OF PROSECUTOR WITHIN THE FIGHT AGAINST CRIME

Abstract

We must admit as an undeniable fact that the crime rates among the society increases day after day. The aim of this study is to make contribution into the field of fighting against crime which is the basic building block of social peace and public order. In this context the role of public prosecutor comes into prominence within the scope of criminal justice system which is considered as crime fighting mechanism. Within the study primarily crime phenomenon and criminal sanction concepts are investigated in the view of basic theories. After basic explanations related to the structure of public prosecution are given the basic criminal procedure systems are examined. Then not to prosecute decisions of the public prosecutors are reviewed. In the outcomes of study, it is detected that there is a hesitation and uncertainty at the organization of prosecutors in the Turkish Criminal Justice System. The duties and authorities of prosecutors need to be determined for guaranteeing the decline of crime

¹ Avukat, E-posta: av.nuridemir06@gmail.com , [ORCID: 0009-0005-9177-876X](https://orcid.org/0009-0005-9177-876X)

Atf: Demir, N. (2024). Suçla mücadelede savcılık kurumunun rolü üzerine bir değerlendirme, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 170-190.

DOI: 10.54831/vanyuiibfd.1515236

rates. Public prosecutors must be positioned as the performers of criminal justice policies. For this purpose, they shall be enabled to ensure the coordination between the crime fighting organizations.

Keywords: Fight Against Crime, Prosecutor, Criminal Justice System, Policy

Giriş

Esasen bir insan eyleminden ibaret olan suç, toplum düzenini bozduğu için üzerinde düşünmeye, inceleme yapmaya ve araştırma faaliyetlerinde bulunmaya değer bir olgudur. Kriminoloji, sosyoloji, din, hukuk, biyoloji ve benzer birçok alanda çalışmalar yapan düşünürler suç ve suçluluk olgusunu açıklamaya çalışmışlardır. Anılan disiplinlerin her biri suçluluğa yönelik farklı tanımlamalar yapsa ve meseleyi farklı perspektiflerden ele alsada suçun önlenmesinde ve suçla mücadelede kamu yararı olarak nitelendirebileceğimiz toplum menfaatinin bulunduğu kesindir.

Gün geçtikçe birlikte yaşama ihtiyacı artan insanlar daha güvenli bir toplum düzeni tesis edebilmek için suçla mücadelede yeni yaklaşım arayışları içerisine girmiştir. Zira yapılan çalışmalar geleneksel cezalandırma yöntemlerinin suç oranlarını azaltmadığını ve gelecekte suç işlemesi muhtemel kişiler üzerinde herhangi bir caydırıcı etkiye sahip olmadığını veya sınırlı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda suç öncelikle toplumu ilgilendirmektedir. Cumhuriyet savcısı da suçla mücadele ederken öncelikle kamu yararını gözetmek zorundadır. Bu doğrultuda suç ve ceza kavramlarına yönelik teorik çalışmalar ışığında kamu yararını değerlendirmeli ve yetkileri dahilinde uygulamayı yönlendirmelidir.

Tarihsel süreçte suç işleyen kişileri itham etme ve suçlu bulunur ise yaptırım uygulama yetkisinin bireyden devlete geçtiği gözlemlenmektedir. Suç içeren eylemin meydana gelmesinden sonra suçtan zarar gören kişinin öç alma saiki ile hareket ederek faile bizzat yaptırım uygulamasının bozulan toplum düzenini tamir etmekten ziyade daha da kötü bir hale getirdiği anlaşılmıştır. Bu görev artık toplum adına yetkilendirilmiş devlet görevlisi olan savcı tarafından yerine getirilmektedir. Günümüzde neredeyse tüm modern ceza sistemlerinde bir kişinin suç işlediğini iddia etme yetkisi savcılık kurumunun tekelindedir. Bu önermeden savcılık kurumunun hayati fonksiyonuna dair çıkarımlar yapılabilir. Suç oluşturma ihtimali bulunan eylemin işlenmesinden resmi olarak yargılama aşamasının başladığı ana kadar arada geçen tüm süreç tamamen savcının kontrolündedir. Bu bağlamda ceza muhakemesi sisteminin kilit fonksiyonunu savcılık kurumunun üstlendiği açıktır. Savcılık kurumu soruşturma aşamasını kovuşturma aşamasına taşımayabilecek konumdadır. İlgili süreçte soruşturmaya son veren kararlardan bazılarını mecburen, bazılarını koşullu olarak, bazılarını da takdir yetkisi dahilinde verebilen cumhuriyet savcısı, suçla mücadelede bir taraftan faili ve toplumu korumak için gerekli önlemleri alacak bir taraftan da suçtan zarar gören tarafın mağduriyetinin giderilmesini gözetecek tek kurum konumundadır.

1. Suç ve Ceza Kavramlarına Teorik Bakış

Suç kavramının net ve genel geçer bir tanımı olmayıp, ceza kanunlarında herhangi bir suç tanımına rastlamak mümkün görünmemektedir. Zira bir toplumun suç olarak kabul ettiği eylemi başka bir toplum farklı şekilde nitelendirebilmektedir. Bu husus toplumların dinleri, ahlak kuralları, gelenekleri gibi çeşitli faktörlere bağlılık göstermektedir. Farklı şekillerde tanımlanabilmekle birlikte suç oluşturan eylemlerin bazı ortak noktaları bulunmaktadır. Bu hususlar suçun maddi unsuru, manevi unsuru ve suç oluşturan eylemin hukuka aykırılığı şeklinde suçun genel unsurları olarak özetlenebilir. Suç tipine özel olarak tanımlanan birtakım unsurlar da bulunmakta olup bunlara suçun özel unsurları denmektedir (Hakeri, 2023: 2).

Suç; farklı disiplinlerce değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla literatürde suç ve suçlulukla ilgili çalışmalar çok çeşitli olup bu çeşitlilik, ülkelerin yargısal sistemlerinin birbirinden farklı olması ve farklı kültürlerin davranış kalıplarını farklı şekillerde yorumlamaları gibi faktörlere bağlıdır (Bozkurt, 2016: 33).

Demirbaş (2017: 200) suçu; kişilerin içinde bulunduğu toplumca onay verilmeyen eylemlerinin, kanun ile düzenlenerek bir yaptırım öngörülmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Özgenç (2021: 23) suçu bir haksızlık, hukuka aykırılık içeren bir fiil şeklinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda suç, toplum düzeninin sürekliliğinin sağlanması için korunması elzem bulunan hukuki değerlerin, bilinçli olarak veya özensiz şekilde ihlal edilmesidir.

Dolu ise (2011: 32) sapma ile arasındaki farka vurgu yaparak suçu ceza kanunlarınca yasaklanmış her çeşit eylem olarak tanımlamaktadır.

Suç ve suçluluğu açıklamaya çalışan teorilerin tarihsel süreçte ve öğretilerde bir yeknesaklık sağladığından bahsetmek mümkün görünmemektedir. Farklı bilim dalları suç olgusunu kendi perspektifinden ele aldığı için suçun nedenlerine ilişkin açıklamalar da farklılık arz etmektedir. Suç teorilerinin sayıca fazla olması ve literatürde dağınık bir görünüm sergilemesinin nedeni suç olgusunun tek bir paradigma ile açıklanmayacak kadar karmaşık olmasından kaynaklanmaktadır. Tarihsel süreçte suç olgusu ile en fazla ilgili olan bilim dalları kriminoloji ve sosyoloji olmuştur. Birbirleri ile sürekli etkileşim halinde bulunan bu bilim dalları suç ve suçluluğu açıklamaya yönelik teoriler geliştirmiştir. (Dolu, 2011: 470).

Ceza adalet sisteminin en önemli aktörlerinden olan savcılık makamının; suç olgusunu açıklamaya çalışan teori ve ekollere ve dolayısıyla suçun ortaya çıkış nedenlerine dair temel teorik bilgiye sahip olmasının, suçla mücadelede başarı sağlanmasına katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Kriminoloji suç bilimi olarak tanımlanmakta olup hassas şekilde üzerinde durduğu iki konu suçun incelenmesi ve suçla mücadeledir (Dolu, 2011: 69). Kriminoloji teorileri çeşitli şekillerde sınıflandırılabilirlikle birlikte en temel tasnif şekli klasik okul ve pozitivist okul şeklindeki ayrımdır. Bu bağlamda klasik okul teorisyenleri, bireylerin mantıklı karar verebilme becerisi ve hür iradeye sahip olduğu ve bu sebeple kendi eylem ve hareketlerinin sonuçlarının bilincinde olarak onlar üzerinde kontrol sahibi olduğunu savunur. Pozitivist okul teorisyenleri ise hür iradeyi dışlayan bir yaklaşım ile, bireylerin davranışlarının belirlenebilir olduğu, bunların biyolojik psikolojik, sosyal ve çevresel faktörler tarafından şekillendirildiği, bu sebeple suçun sebeplerinin bilimsel yöntemler ile tespit edilebileceğini ileri sürmektedir (Dolu, 2011: 51).

Klasik ekol bireyin hür iradeye sahip olduğunu varsaymaktadır. Bu sebeple insanlar eylemlerinin sonuçlarını bilmekte olup meydana gelen neticeden sorumlu tutulmaktadır. Klasik okula göre cezalar caydırıcı etkiye sahiptir. Cesare Beccaria ve Jeremy Bentham bu görüşü savunmuşlardır (Güçlü & Akbaş, 2019: 14). Pozitif ekol savunucuları ise cezaların toplumu korumaya yeterli olmadığını, suçluların hasta insanlar olarak ele alınarak tedaviye tabi tutulması gerektiğini savunur. Pozitivist ekol, suç olgusunu açıklayan biyolojik, sosyolojik ve psikolojik faktörleri içerisinde barındırır. Bireyin sahip olduğu fiziksel özellikler ile suç işleme ihtimali arasında bir ilişki vardır. Çenesi büyük, burnu kıvrık ve çıkık elmacık kemiklerine sahip olan insanların diğer insanlara göre daha fazla suç işleme eğiliminde olduğunu ileri sürer. Özetle, suç işleme olgusu üzerinde bireyin herhangi bir kontrolü olmayıp, suç bireydeki anormallikler sonucu ortaya çıkmaktadır (Güçlü & Akbaş, 2019: 14).

Sosyoloji toplum bilimi anlamına gelmektedir. Sosyolojik bakış açısı ile ele alındığında suç içeren davranış tamamen toplumsal bir olgu olarak mütalaa edilmelidir. Suç işlenmesi ancak başka kişilerin de varlığı halinde mümkündür. Zira suç ancak uyulması lazım gelen bir kurala karşı anlam ifade edecektir. Bu kuralların ne olacağına da toplumsal mutabakat sonucunda toplumu oluşturan bireyler karar verecektir (Güçlü & Akbaş, 2019: 30). Sosyoloji bilimi kapsamında suç teorileri; sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri, sosyal kontrol teorileri, sosyal tepki teorileri, kentleşme ve suç ilişkisi çerçevesinde ileri sürülen teoriler, sosyalleşme ve suç çerçevesinde ele alınan teoriler, cinsiyet ve suç ilişkilerini araştıran teoriler ve organize suç teorileri bağlamındaki teoriler olarak sınıflandırılabilirlikle (Güçlü & Akbaş, 2019: 41).

Sosyal yapı teorisyenleri toplumsal yapının karmaşık olduğunu ve sosyal çevre ile suç olgusunun bağlantılı olduğunu ileri sürer. Demografik değişimler, iş bulma sorunu, sorunlu aileler ve ekonomik imkansızlıklar gibi toplumsal olgular suç oranlarını doğrudan etkilemektedir. (Çavga Gençler, 2023: 154).

Sosyal Süreç Teorisyenleri ise etkileşim kavramı üzerinde durmaktadır. Gruplar arası etkileşim suç veya suçluluğa dair olguların bireyler tarafından öğrenilmesine sebep olur. Nesiller arası aktarım yolu ile geçebilen suçun öğrenilmesinin en büyük nedeni kültürdür. Sosyal süreç teorilerinde sembolik etkileşim kavramı ön plana çıkmaktadır. Sembolik etkileşim yaklaşımına göre, bireyler, davranışlarının sonucunda toplum tarafından ne tür tepki alacaklarını bildiklerinden, toplum tarafından kabul edilmiş normlara göre davranma eğilimindedirler. (Güçlü & Akbaş, 2019: 49-78).

Sosyal Kontrol Teorisyenleri bireylerin neden suç işlediğine değil neden suç işlemediğine odaklanır. Bireylerin suça dair motivasyonları benzer düzeydedir. Sosyal kurallar ortadan kalkar veya azalır ise sosyal bütünleşme de bozulacak ve bu doğrultuda suç oranları artacaktır. İnsanın arzuları sınırsız olduğu için disiplin altına alınmamış davranışları diğer bireyler ve toplum için tehlike oluşturacaktır (Güçlü & Akbaş, 2019: 96). Sosyal kontrol teorileri suçların önlenmesini amaç edinmiş bir toplumun cezalandırıcı ve caydırıcılık içeren tedbirlerden ziyade, doğal olarak suç işleme potansiyeli olan bir bireyin aile, arkadaş ve okul gibi çevresel faktörlerine odaklanması gerektiğini düşünür. Sosyal kontrol teorilerinin önerilerinin gerçekleştirilebilmesi için, eğitim faaliyetlerine, sosyal destek faaliyetlerine, kültürel ve sportif faaliyetler, toplumsal değerlerin benimsetilmesine önem verilmelidir (Güçlü & Akbaş, 2019: 121).

Sosyal tepki teorisyenleri suç olgusunu yürürlükte olan kuralların ihlal edilmesi şeklinde tanımlamakta ve devletin, suç olgusuna geleneksel yöntemler ile müdahale etmesinin suç işleme oranlarını azaltmaktan ziyade artırdığını ileri sürmektedir. Zira devletin bazı eylemleri suç olarak tanımlaması neticesinde, toplumun içindeki bazı birey ve gruplar suçlu olarak etiketlenir. Bu etiketleme, daha sonra etiketlenen birey ve grupların tekrar suç işlemesine neden olmaktadır. Bu da dolaylı olarak topluma daha fazla zarar vermektedir (Güçlü & Akbaş, 2019: 119). Sosyal tepki yaklaşımı, toplumu oluşturan bireyleri suçlu olarak etiketlemenin topluma faydadan çok zarar vereceğini ileri sürer. Damgalanma sürecinin son halkası olarak nitelendirilebilecek ceza adalet sürecinde kişi, gözaltına alınma, tutuklanma, yargılanma ve hapse atılma olasılıkları ile yüz yüze gelecektir. Ceza adalet sistemi iyi niyetle (suçu önleme, suçluyu cezalandırma) hareket etmiş olsa da kişiye müdahale ettiği anda, kişinin damgalanmış olması ihtimali gündeme gelecektir. Bunun sonucunda kişinin suç oluşturan davranışları sergileme ihtimali artacak ve toplumsal düzenin bozulma riski gündeme gelecektir. Sosyal tepki teorisyenlerine göre suçla mücadelede yapılması gereken önemli hususlar bulunmaktadır. Öncelikle bu ekolü savunanlar; suçla mücadelede ceza adalet mekanizmasının bireye ve topluma müdahalesinin asgari seviyeye indirilmesi gerektiğini ileri sürerler. Etiketleme ekolü, resmî kurumların topluma müdahalesinin asgari seviyeye indirilebilmesi için bazı önerilerde bulunmaktadır. Bunlar; bazı eylemlerin suç olmaktan çıkarılması, alternatif adalet yöntemlerinin oluşturulması, kişilere uygulanacak ceza adalet sürecinde bürokrasinin işletilmesi ve kişilerin topluma kazandırılması şeklinde sıralanabilir (Güçlü & Akbaş, 2019: 149).

Yukarıda yapılan tasniflerin yanında suç olgusu ile kentleşme, sosyalleşme, cinsiyet ve organize örgütler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu savunan teorisyenler de bulunmaktadır. Kentleşme ve suç olgusu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu savunan teorisyenler, endüstri devrimi ile kırsal bölgelerden kentlere doğru yapılan göç dalgalarının, kentlerdeki nüfus yoğunluğunu artırdığını ve bu sebeple sosyal problemlerin arttığını ileri sürmektedir. Suç ve sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ileri süren teorisyenlere göre ise birey ve toplum sürekli etkileşim halindedir. Birey hem toplum tarafından şekillendirilmekte hem de kendisi toplumu şekillendirmektedir. Bireyin toplum ile sağlıklı bağlar kurabilmesi, sosyalleştirme birimleri olarak isimlendirilen aile, din, okul, arkadaşlık gibi kurumların sağlıklı olmasına bağlıdır. Feminist teoriler suç ve cinsiyet arasında bir ilişki olduğunu, kadın erkek arasındaki güç dengesinin erkek lehine olmasının kadın suçluluğu açısından önemli bir faktör olduğunu ileri sürmektedir (Güçlü & Akbaş, 2019: 151-222).

Ceza, önemli hukuki değerlerin ihlalinin karşılığını oluşturan ve gerçekleştirilen haksızlığın toplum tarafından tasvip edilmediğini gösteren yaptırımı ifade eder. (Koca& Üzülmöz, 2021: 642). Cezanın öncelikli amacı kefarete oluşturmaktır. Kefaret, kişinin acı çekmesi şeklinde algılanmamalıdır. Cezanın infaz edilmesi ile kişi, meydana getirdiği haksız neticenin kendi eylemlerinden kaynaklandığının bilincine varır ve bu şekilde kusurundan ibra olur, kusuru kapanmış bir şekilde yeniden topluma kazandırılır (Özgenç, 2021: 24-26).

Ceza teorileri cezalandırma eyleminin esası ve amacını açıklamaya çalışmakta olup bu kapsamda karşımıza mutlak yaklaşım, nispi yaklaşım ve karma görüşler olmak üzere üç temel teori grubu çıkmaktadır. Mutlak ceza teorileri ceza vermedeki amacın altında adalet düşüncesinin yattığını ileri sürer. Adaletin tesis edilmesi için suç oluşturan eylemin ceza ile karşılık bulması gerekir. Suç oluşturan fiili gerçekleştiren kişi, yapmış olduğu kural ihlalinin karşılığını acı çekme yoluyla ödemelidir. Nispi ceza teorisi ise yararlı teori olarak isimlendirilebilecek olup, ceza vermedeki amaç, esasen geleceğe yönelik bir eylemdir ve suç işlenmesinin önlenmesini hedefler. Karma teori mutlak ve nispi ceza teorilerinin amaçlarını ölçülü şekilde bağdaştırmayı hedefler ve günümüzde egemen görüş niteliğini korumaktadır. Bu görüşe göre ceza vermede hem adaletin sağlanması hem de toplumun korunması amaçlanmaktadır. Ceza, adaleti tesis ederken yarar sağlamalıdır (Koca & Üzülmöz, 2021: 564).

Mutlak teorilerin odağında suçlu değil suç bulunmaktadır. Ceza geleceğe dönük değil, geçmişe yöneliktir ve herkes gerçekleştirmiş olduğu haksız eylemin neticelerine katlanmak ve uygulanacak yaptırımların acı ve ızdırabını yaşamak zorundadır. Temelinde kısas anlayışı yatan teoride, kişiler ölç alma haklarını devlete devretmişlerdir. Cezaya kefarete olarak bakan bu teoriye göre, cezanın toplum ile

ilişkisi önemli değildir. Ceza ile herhangi bir toplumsal fayda amaçlanmamış olup, mutlak teriminden de anlaşılacağı üzere cezanın uygulanmasının kendisi bir amaçtır (Centel vd., 2008: 531).

Nispi teoriler ise mutlak teorilerin karşısı olarak ortaya çıkan görüşlerden oluşur. Bu görüşe göre cezanın verilış amacı geleceğe yöneliktir. Suçun önlenerek toplumsal hayatın ve düzenin koruma altına alınması cezanın asıl amacı olarak karşımıza çıkar (Centel vd., 2008: 535). Karma teoriler günümüzde baskın görüş olarak karşımıza çıkmakta olup, cezanın amaçlarını ölçülü şekilde ilişkilendirmeye gayret eder. Ceza hem adaletin sağlanmasına hizmet etmeli hem de toplumu suçtan korumaya yönelik olmalıdır. Adalet ve yarar kavramları cezanın ölçüsünün sınırını oluşturmaktadır. Ceza ancak adil olma ve yararlı olma koşullarının bir arada gerçekleştiği durumlarda verilmelidir. (Koca & Üzülmez, 2021: 564).

2. Savcılık Kurumu

Savcı kamu yararını gözeterek devlet adına dava açmaya ve tespit etmiş olduğu deliller doğrultusunda mahkemelerde sanıkları kovuşturan görevlidir. Savcılık kelimesi bir kurumu belirtirken savcı kelimesi gerçekleştirdiği faaliyetlerde kullandığı yetki ve yerine getirdiği işlemler ile o kurumu temsil eden kişiyi ifade etmektedir (Saldırım, 2017: 23). Savcı, ceza muhakemesi sùjelerinden birisidir ve iddiada bulunma eylemini yerine getirmektedir. Savcılık ise iddia görevini yerine getiren ve devleti temsilen kamu davasını açan makama verilen isimdir (Çiftcioğlu, 2017: 33).

Ceza hukuku ile ihdas edilen normların ihlal edilmesi yönünde bir iddianın doğru olup olmadığını araştırma faaliyeti ceza muhakemesi olarak isimlendirilir (Şahin & Göktürk, 2020: 17) Bu doğrultuda suç şüphesi altındaki kişinin atılı suç sonucunda nasıl bir süreçten geçirilerek hakkında nasıl bir hüküm kurulacağına dair kurallar bütünü ceza muhakemesinin konusunu oluşturur (Soyaslan, 2020: 43). Muhakeme; iddia, savunma ve karar makamlarının koordineli faaliyetlerinin bir bütünüdür. Uyuşmazlığın iddia makamı tarafından yargılama makamına sunulması iddia görevinin yerine getirilmesi anlamını taşır. Savcılık makamı istisnaları olmakla birlikte adli teşkilata dahil olup cezalandırma iddiasında bulunan resmi makamdır (Şık, 2018: 4). Savcı ise iddia makamını toplumu temsilen işgal eden öznedir (Yavuz, 2021: 94). Ceza muhakemesi sürecini başlatma yetkisi yalnızca devlete ait olup mağdur veya suçtan zarar görenlerin iradelerinden bağımsız olarak kullanılmalıdır (Ünver & Hakeri, 2020: 71).

Savcılık kurumu iddia görevini kamuyu temsilen yerine getirir. Bu görev savcılık kurumunun tekelindedir (Özbek vd., 2020: 196). Savcılık makamında bulunan savcı, suç olgusunun sadece kişiler arasında kalmaktan öte toplum ve devleti ilgilendirdiği gerçeğinin benimsenmesinden sonra ceza adalet sisteminde daha etkin şekilde bir rol almaya başlamıştır (Demirbaş, 2015: 32-33).

Ceza adalet sistemi suç oluşturan bir eylemin meydana gelmesinin ardından başlatılan soruşturma, kovuşturma, infaz ve infaz sonrası dönemi kapsayan, esasen kolluk birimleri, savcılık, mahkeme ve denetimli serbestlik kurumları ile ceza infaz kurumlarının rol aldığı bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2021: 34). Savcılık makamı da ceza muhakemesi süreçlerinden biri olmanın ötesinde esasen bir suçla mücadele mekanizması olan ceza adalet sisteminin en etkili ve sorumlu aktörü konumundadır. Bu bağlamda savcılık makamı ceza muhakemesindeki görev ve yetkileri ile sınırlı olmadan, ceza adalet politikasını belirleyen anahtar oyuncu konumu çerçevesinde daha geniş bir perspektif ile ele alınmalıdır (Yavuz, 2021: 31-33).

3. Ceza Muhakemesi Sitemleri

Muhakeme; yargılama, usa vurma, bir sorunu çözmek için yol arama anlamlarına gelmektedir. Suç oluşturan eylemler toplum düzenini ileri düzeyde bozmaktadır. Ceza muhakemesi, suçun meydana gelmesinin ardından suç failinin yargılanması ve ihlal ettiği normun karşılığı olan yaptırıma karar verilmesi amacıyla uygulanan kolektif faaliyetler bütünüdür (Akarslan, 2024: 3).

Ceza muhakemesinin birbirleri ile denge halinde olan birden fazla amacının olduğu ifade edilmektedir. Bunlar kişi hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması, toplumsal menfaatlerin korunması, maddi gerçeğin araştırılması, adli vasıtalar ile maddi gerçekliğe ulaşılması olarak sıralanabilir (Karakehya, 2007: 124). Ceza muhakemesinin amacı hükmün verilmesi ile sağlanmış olmaktadır. Muhakeme faaliyeti sadece hakimler tarafından değil, savcı ve savunma makamının katılımı ile tamamlanmış olur. Hükme varan; iddia, savunma ve yargılama makamlarının ortaklaşa oluşturmuş olduğu muhakeme makamıdır (Kunter vd., 2009: 43).

Yargılama süreci, üç temel süjenin birbirleri ile koordineli şekilde yürüttüğü faaliyetler bütünü olup bu süreçler, iddia, savunma ve yargılama makamlarıdır. Bu makamların görev ve yetkileri, konumları ve birbirleri ile olan ilişkileri yargılama faaliyeti sonucunda verilecek hükmün doğruluğuna ve kesinliğine büyük ölçüde tesir edecektir. Bu kapsamda karşımıza itham, tahkik ve iş birliği olmak üzere üç sistem çıkmaktadır. Günümüzde Anglosakson hukukunu benimseyen ülkelerde itham sistemi uygulanmaktadır. Kıta Avrupası hukukunu benimseyen ülkelerde ise tahkik sistemi ile iş birliği sisteminin uygulandığı görülmektedir (Toroslu & Feyzioğlu, 2014: 40).

İtham sisteminde hâkim hakem konumunda olup kendiliğinden harekete geçme yetkisi bulunmamaktadır. Hâkim yargılama süreci boyunca tarafsızlığını koruyarak tarafların ileri sürdüğü iddia ve deliller kapsamında karar vermektedir. Sözlülük ve açıklık ilkeleri itham sisteminde geçerli olan ilkelere (Erem, 1988: 91). Hâkim taraflarca uyuşmazlık kapsamına sunulan deliller ile bağlı olup kendiliğinden delilleri araştırması mümkün değildir. Dava sürecini başlatan kişi itham ettiği kişinin suçluluğunu ispata uğraşır. (Köksal, 1963: 188-200).

Tahkik sistemi itham sisteminin eksikleri ve gösterilen tepkilerin ardından uygulanmıştır. Tahkik sisteminin hâkimin resen hareket edebildiği ve bütün yetkileri kendinde topladığı ifade edilebilir. Yargılama sürecinde savcı ve suçtan zarar gören kişiler de bulunmakla birlikte hâkim aynı zamanda itham görevini de yerine getirmektedir. Hâkimin savcılık görevini de üstlenmesinden dolayı ceza muhakemesi adeta tek taraflı yürütülmektedir. Delilleri toplama, itham ve sorgulama yetkilerini kullanmada hâkimi sınırlandıracak hiçbir husus yoktur. Bu husus sanığın hukuki teminatlardan yoksun kalmasına neden olmaktadır. Tahkik sistemine egemen olan ilkeler gizlilik ve yazılılıktır. (Demirbaş, 2024: 38).

İşbirliği sistemi ile itham ve tahkik sistemlerinin olumsuz yanları dışlanmış ve karma bir sistem oluşturulmuştur. Bu sistemin en temel özelliği soruşturma aşamasına gizlilik ve yazılılık ilkelerinin, kovuşturma aşamasına ise aleniyet ve sözlülük ilkelerinin hâkim olmasıdır. İddia makamı işbirliği sisteminde bulunması zorunlu sùjelerdendir. Hâkim tarafsızlığını korumakla beraber kendiliğinden de harekete geçebilir. Bu yönüyle bazı yönleri ile hakem bazı yönleri ile sorgu yapan sıfatlarını bünyesinde barındırır. (Şık, 2008: 81).

4. Cumhuriyet Savcısının Soruşturmayı Sonlandıran Kararları

Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Cumhuriyet Savcısı, ya meseleyi kovuşturma aşamasına taşımak için kamu davası açacak ya da aşağıda belirtilen yöntemlerden birini uygulayarak soruşturmayı sonlandıracaktır. Bunlar; soruşturmama kararı, kovuşturmama kararı, kovuşturma yapılmasından feragat (Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Önödeme, Uzlaştırma) ve Seri Muhakeme Usulüdür.

4.1. Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar (SYOK)

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar CMK md. 158/6'da düzenlenmiştir. Buna göre soyut ve genel mahiyetteki ihbar ve şikâyetlerin suç içeren bir eyleme karşılık gelmediğinin herhangi bir araştırmaya gerek olmaksızın açıkça anlaşıldığı durumlarda soruşturmama kararı verilecektir. Soruşturma kapsamında icra edilecek bir işlemin yapılmadığı bu aşamada şikâyet veya ihbarın isnat edildiği kişi “şüpheli”, fiil de “suç şüphesi taşıyan fiil” şeklinde nitelendirilecek ve kayıt altına alınmadan dosya kapatılacaktır (Yavuz, 2021: 197).

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile bireyler temeli olmayan soruşturmalara ve iftiralara karşı lekelenmeme hakkı kapsamında hukuken daha korunaklı hale getirilmiştir. Bu doğrultuda Cumhuriyet savcıları kendilerine intikal eden olaylarda öncelikle ihbar ve şikâyetin niteliğine bakacaktır. İddiaların genel ve soyut nitelikte olması ya da olay hakkında herhangi bir araştırma yapılmadan da eylemin suç oluşturmadığı tespit ediliyor ise soruşturmama kararı verilecektir. Böylelikle

birey haksız şekilde şüpheli sıfatı almayacak ve ceza adalet sistemi ile hiç temas etmeyecektir. Anılan kararlar ile ceza muhakemesinde görev alan aktörlerin iş yükleri de azalacak ve yargılama süreci hızlanacaktır (Nuhoğlu, 2021: 210).

4.2. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar (KYOK)

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, soruşturmayı yürüten savcının iddianame düzenlemek için gerekli şüpheye kanaat getirmemesi, kovuşturma olanağının bulunmaması veya takdir yetkisi kapsamında iddianame düzenlemeyi tercih etmemesi üzerine gerçekleştirmiş olduğu işlemdir (Şık, 2008: 294). Basit düzeyde bir suç şüphesine ulaşan Cumhuriyet savcısı soruşturma evresini başlatacaktır. Bu şüphe, fiilin fail tarafından işlendiği yönünde yeterli bir şüpheye dönüşür ve yapılan araştırma neticesinde kovuşturmaya geçilmesinin önünde hukuki bir engel yok ise Cumhuriyet savcısı; kovuşturmaya alternatif olarak görülen yöntemlerin uygulanıp uygulanmayacağını değerlendirmelidir. İlgili yöntemlerin uygulanması da mümkün değil ise kovuşturma aşamasına geçilmesi için dava açılacaktır. Somut delil durumunun kamu davası açılması veya alternatif yöntemlerin uygulanması için yeterli olmadığı durumlarda kovuşturmayla karar verilecektir (Yavuz, 2021: 198).

Cumhuriyet savcısı bazı durumlarda (CMK md.172/1) zorunlu olarak kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir. Bu kapsamda Cumhuriyet savcısı kamu davası açmak için yeterli şüphe elde edemez ise veya somut olayda kovuşturma olanağı yok ise kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermek zorundadır. Cumhuriyet savcısının yürüttüğü soruşturma neticesinde vereceği kararının temeli yeterli şüphe oluşturacak delile ulaşip ulaşamamasıdır. Yeterli şüphe oluşturacak delil, kovuşturma aşamasına geçilmesi halinde mahkûmiyete hükmedilmesinin beraat kararı verilmesi ihtimalinden daha yüksek olması durumunu ifade eder. (Şık, 2008: 295). Soruşturma evresinden kovuşturma evresine geçişi sağlayacak olan kamu davasının açılmasının önünde hukuken birtakım engellerin bulunması durumunda da Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermek zorundadır (Soyaslan, 2020: 387). Bu engeller ve durumlar 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun farklı maddelerinde dağınık halde bulunmakta olup; şikâyetten vazgeçme, şüphelinin ölümü, önödeme, uzlaştırma ve soruşturma izni verilmemesi örnek olarak sayılabilecektir.

CMK md. 171/1 ise cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların varlığı veya şahsi cezasızlık sebeplerinin bulunması halinde Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi kapsamında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebileceğini hüküm altına almıştır. Etkin pişmanlık kurumu failin suçun tüm unsurlarını gerçekleştirmesinden sonra gündeme gelir ve faile verilecek cezada indirim yapılmasını veya faile ceza verilmemesini öngörür. Etkin pişmanlık kurumu ceza kanunumuzun genel hükümler kısmında düzenlenmediği için, sadece düzenlendiği suçlar özelinde uygulanabilecek olup hakkında düzenlendiği suçlar bakımından cezayı

ortadan kaldıran veya cezada indirim sağlayan şahsi bir sebep niteliğindedir (Ünver & Hakeri, 2020: 517). Faile verilecek cezanın uygulanabilir olması cezalandırılabilirlik olarak ifade edilebilir. Bunun mümkün olması için ise hukuka aykırı davranışın gerçekleştirilmiş olması yeterli olmayıp, faili cezadan muaf tutan bir nedenin olmaması gerekmektedir. Şahsi cezasızlık sebepleri suç icra edildiği anda mevcuttur ve failin cezalandırılmasının önüne geçer (Koca & Üzülmez, 2020: 358). Örgüt kapsamında işlenen suçlar, kamu görevlileri tarafından veya onlara karşı işlenen suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar bakımından yeterli şüpheye ulaşıldığı anda Cumhuriyet savcısının kamu davası açma zorunluluğu bulunmakta olup takdir yetkisi kullanılamayacaktır (Soyaslan, 2020: 387).

4.3. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Kovuşturmaya alternatif yöntemler içerisinde yer alan kamu davasının açılmasının ertelenmesi, savcının kovuşturma başlatmaktan koşullu şekilde feragat etmesi anlamına gelmektedir. Bu feragat ancak belli koşullar altında ve failin öngörülen süreyi iyi halli şekilde geçirmesi durumunda gerçekleşebilecektir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu öncelikle basit suçlar olarak nitelendirilebilecek suçlarda cezalandırmanın artmasını önlemek ve böylece yargılama makamlarının iş yükünü azaltarak tüm ceza muhakemesi süreçlerinin hızlanmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sebeple ceza adalet sistemi içerisinde esnek ve pratik bir araç olarak yapılandırılmıştır (Yavuz, 2021: 211).

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi 5271 sayılı CMK md. 171'in iki ve altıncı maddeleri arasında düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeden anlaşılacağı üzere, Cumhuriyet savcısı yürüttüğü soruşturma neticesinde kamu davası açmak için yeterli şüpheye ulaşmasına rağmen bazı şartlar ve kısıtlamalar dahilinde kamu davası açmayı erteleyebilecektir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu esasen Cumhuriyet savcısının kovuşturma yapılmasından koşullu şekilde feragat ettiği bir yöntemdir (Ünver & Hakeri, 2020: 518).

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı ceza kanunumuzdaki tüm suçlar yönünden ve her fail özelinde uygulanamamaktadır. Öncelikle CMK md.171/2'de belirtilen uzlaştırma ve önödeme kurumları yönünden bir istisna getirilmiştir. Soruşturma konusu fiil uzlaştırma ve önödeme kurumlarına uyumlu bir fiil ise kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemeyecektir. Yine bu fıkra ile getirilen diğer sınırlamaya göre fiil karşılığında öngörülen yaptırımın üst sınırının üç yılı geçmemesi gerekmektedir. İlgili maddenin altıncı fıkrası ise erteleme kurumunun uygulanamayacağı suç tiplerini belirtmiştir (Yurtcan, 2018: 440).

Şüpheli yönünden öngörülen sınırlamalar ise ertelemenin hangi koşulların gerçekleşmesi halinde yapılacağına ilişkindir. Öncelikle şüphelinin geçmişinde kasıtlı bir suç işlememiş olması gereklidir. Bunun yanında kurumun uygulanması; soruşturma aşaması boyunca şüphelinin gelecekte suç işlemeyeceği yönünde bir kanaat uyanması, erteleme kararının hem şüpheli hem de topluma yararlı

olduğunun değerlendirilmesi, suç ile meydana gelen zararın giderilmiş olması ve son olarak şüphelinin beş yıllık erteleme süresinde herhangi bir kasıtlı suç işlememesine bağlıdır (Yurtcan, 2018: 440).

4.4. Önödeme

Önödeme, kovuşturmayaya alternatif bir ceza muhakemesi kurumu olup, kovuşturma yapılmasından koşullu olarak feragat edilmesi anlamında gelmektedir (Kartal, 2015: 18). Önödeme ile amaçlanan faydalar; basit olarak tabir edilen suçlarda failin hürriyeti bağlayıcı cezaların olumsuz etkilerinden korunması, geleneksel yargılama süreçlerinin sebep olduğu kamu harcamalarını azaltmak ve ceza muhakemesi evresini hızlandırarak mahkemelerin iş yükünü azaltmak olarak sıralanabilir. Önödeme 5237 sayılı TCK md. 75 ile düzenlenmiş olup soruşturma aşamasında şüpheli, kovuşturma aşamasında ise sanık tarafından, kanunda ilgili suç için öngörülen adli para cezasına denk gelen paranın ödenmesi neticesinde soruşturma evresinde kamu davasının açılmasını engelleyen, kovuşturma evresinde ise davanın düşmesine neden olan ve fail hakkında suç kaydı oluşturulmayan bir yöntemdir (Yavuz, 2021: 208).

4.5. Uzlaştırma

Geleneksel ceza adalet yaklaşımında, ortaya çıkan ceza uyuşmazlığına devlet tarafından el konulmakta ve tamamen fail odaklı bir süreç yürütülmektedir. Mağdurun neredeyse tamamen dışlandığı bu süreçte cezanın ıslah amacının gerçekleştirilmesi için fail damgalanarak toplum dışına itilmektedir. Dolayısıyla fail gerçekleştirdiği eylemin sorumluluğunu üstlenmemekte ve mağdur ile fail arasındaki bozulan ilişki onarılamamakta, aksine daha da kötüleşmektedir. Uzlaştırma ise geleneksel anlayışın aksine mağdur ve fail arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Uzlaştırma kurumu; mağdur ile failin suça konu eylem nedeni ile ellerinden alınan uyuşmazlık üzerinde tekrar tasarruf etme imkanına sahip olmasını amaçlamaktadır. Fail gerçekleştirmiş olduğu eylemin haksız içeriğinin bilincine vararak sorumluluk üstlenecektir ve mağduriyeti giderme olasılığı artacaktır. Böylelikle bozulan ilişkiler onarılarak toplum barışı tesis edilecektir. Kurum bu yönü ile ele alındığında, ceza adalet sistemindeki bürokrasiyi azaltarak hızlandıran bir yöntemden çok daha fazlasına hizmet etmiş olduğu anlaşılacaktır. (Çetintürk, 2008: 233-234).

Cumhuriyet savcısı hakkında soruşturma yürüttüğü suçun uzlaştırmaya tabi bir suç olduğunu değerlendirir ise, 5271 sayılı CMK md. 253 gereğince uzlaştırma sürecini başlatmak zorundadır. Uzlaştırma görüşmelerinin olumlu sonuçlanması ve müzakere sonucunda kararlaştırılan edimin şüpheli tarafından ifa edilmiş olması durumunda savcı zorunlu olarak kovuşturamama kararı verecektir. Bu hususta Cumhuriyet savcısının herhangi bir takdir yetkisi yoktur.

Bu kapsamda soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile şikâyet şartı aranmaksızın TCK'da yer alan bazı suçlar ile mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar uzlaştırma kurumunun işletilmesi zorunlu kılan suçlardandır. Buna karşın soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa dahi, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile ısrarlı takip suçunda uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Yine CMK md. 253/3 gereğince uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlendiği durumlarda da bu yönetime başvurulamayacaktır (Çetintürk, 2008: 273).

4.6. Seri Muhakeme Usulü

Seri muhakeme usulü esasen bir ceza kararnamesi formudur. Ceza kararnamesi, suçun oluşup oluşmadığına dair değerlendirmenin ve değerlendirme sonucunda ceza yaptırımını belirlenmesi işleminin genellikle savcılık makamı tarafından gerçekleştirildiği ve mutabakata/kabule dayalı bir ceza muhakemesi yöntemidir (Yavuz, 2021: 145).

Savcı bu yöntemde kovuşturma başlatmak yerine, işlendiği iddia edilen suçun kanundaki karşılığı kapsamında faile verilecek yaptırımını belirlemekte ve failin kabul etmesi durumunda kimi hukuk sistemlerinde doğrudan kendisi, kimi hukuk sistemlerinde ise mahkeme/hâkim onayı alındıktan sonra verebilmektedir. Ceza kararnamesi yargısal bir karar değil, ceza muhakemesi hukuku kapsamında ele alınması gereken kendine özgü bir karar niteliğindedir. Zira kararnamenin içeriği savcılık tarafından belirlenerek karara bağlanmaktadır. Kararnamenin uygulanmasının mahkeme onayına tabi tutulduğu hallerde bile mahkeme yaptırımının içeriği ile uygulanma şekline müdahale edememektedir (Yavuz, 2021: 160).

Kovuşturmaya alternatif bir yöntem olan seri muhakeme usulü bir ceza kararnamesi türü olup yargılamasız ceza olmaz ilkesinin bir istisnasını teşkil etmektedir. Seri muhakeme usulü, Cumhuriyet savcısının kontrolünde yürütülen kovuşturmaya alternatif diğer yöntemlerden farklı bir niteliğe sahiptir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, önödeme ve uzlaştırma yöntemleri neticesinde bazı koşulların varlığı ve/veya yükümlülüklerin yerine getirilmesi ile Cumhuriyet savcısı tarafından kamu adına kovuşturamama kararı verilmektedir. Seri muhakeme usulünde ise Cumhuriyet savcısınca fail hakkında belirlenen bir ceza yaptırımını söz konusudur. (Yavuz, 2021: 236).

Seri muhakeme usulünün ne zaman ve hangi suçlar yönünden uygulanacağı, usulün yürütülmesinde savcılık makamı, kolluk, müdafî ve şüpheli ve mahkemenin yapacağı işlemler CMK md. 250 ile belirtilmiştir. Bu doğrultuda; soruşturma evresinin tamamlanmış olması, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemiş olması, şüpheliye isnat olunan suçun katalog olarak

belirlenmiş suç tiplerinden olması, uygulamanın yasak olduğu veya mümkün olmadığı hallerden birisinin bulunmaması şartlarının gerçekleşmesi halinde Cumhuriyet savcısı seri muhakeme usulünü uygulamak zorundadır (Çakmak, 2024: 324).

Cumhuriyet savcısının belirlemiş ve teklif etmiş olduğu yaptırım türü şüpheli tarafından müdafii huzurunda kabul edilir ise usul uygulanacaktır. Buna karşın teklif ve kabulün birbirini tamamlayan işlemler olması sebebi ile yalnızca kabul beyanı değil, teklifin de müdafii huzurunda yapılmasında fayda bulunmaktadır (Yavuz, 2021: 274).

Cumhuriyet savcısı şüphelinin teklifi kabul etmesi üzerine kabul tutanağı düzenleyecek ve bunu onaylaması için bir talepname hazırlayarak mahkemeye sunacaktır. Talepnamede esas olarak savcının belirlemiş olduğu ve onaylanmasını istediği yaptırım türü bulunmaktadır. Burada savcının ilgili yaptırımı belirlerken hangi hususları dikkate aldığını, takdir yetkisini ne şekilde kullandığını belirterek gerekçelendirmesi, bu hususların denetlenebilmesine olanak sağlayacaktır. Cumhuriyet savcılığının hazırladığı taleptamenin iletildiği mahkemenin, iddianamenin iadesinde olduğu gibi talepnameyi iade etme yetkisi yoktur. Mahkeme taleptamenin içeriğinde eksik bir husus bulunmadığını tespit eder ise usulün uygunluğuna dair bir değerlendirme yapacaktır. Yapılan değerlendirme sonucunda herhangi bir hukuka aykırılığa rastlanılmamış ise mahkeme talepnamede belirtilen şekilde hüküm kurmak zorundadır. Ancak mahkeme talepnamedeki belirlemelerin uygun olmadığı kanaatine varır ise talepnameyi reddedebilecektir. Hüküm niteliği taşımayan bu ret kararı neticesinde savcı eksiklikleri gidererek yeniden talepname düzenleyebilecektir. (Yavuz, 2021: 290).

5. Ceza Adalet Sisteminde Savcılık Kurumunun Rolü ve Önemi

Günümüzde ceza adalet sistemlerinde karşılaşılan sorunların çözümü noktasında alternatif arayışları bulunmaktadır. Bunlardan ilki suç içeren eylemlerin kovuşturma aşamasına taşınmadan savcılık kurumunun yetkisi dahilinde çözülmesi, ikincisi ise hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine alternatif yaptırım biçimlerinin uygulanmasıdır (Yavuz, 2018: 56).

Ceza adalet sistemi bir suçun ortaya çıkmasının ardından ceza muhakemesi sürecinde failin yargılanması, yaptırım uygulanması durumunda infazı ve sonrasında uygulanacak tedbirleri içeren bir sistemdir. Ceza adalet sisteminin her biri bağımsız olarak faaliyet gösteren birden fazla aktörü bulunmaktadır. Sistemin etkin ve verimli hale getirilmesi ancak aktörler arasında üst düzey bir koordinasyonun gerçekleştirilmesi ile mümkün olacaktır. Kendi özerk yapıları çerçevesinde faaliyet gösteren kurumların hangi uygulamaları yerine getireceğini belirleyen genel bir politikanın oluşturulması kurumlar arası uyumu en üst seviyeye çıkaracaktır. Bu politika sistemdeki bütün

aktörlerin kendine özgü rolleri dikkate alınarak bir “çatı politika” şeklinde oluşturulmalıdır (Yavuz, 2018: 37).

Suç failine neden ceza verildiği sorusuna verilecek cevap suçla nasıl mücadele edilmesi gerektiğini ve suç failine ne yapılması gerektiğine yönelik davranışları belirleyecektir. (Yavuz, 2021: 306). Suç işlendiği izlenimini alan savcının süreç içerisinde yapacağı değerlendirme iki hususu belirleyecektir. Burada savcının nasıl bir yöntem izlediği önem arz etmektedir. Savcı ya kamu davası açacak ya da kovuşturmayla alternatif bir yöntem ile suç failini ceza adalet sistemi dışında tutmayı tercih edecektir. Kovuşturmayla alternatif yöntemlerin tamamı savcılık kurumunun yetkileri dahilinde işletilmektedir. İlgili süreçlerin kontrolün neredeyse tamamının savcının elinde bulunduğu ifade edilmektedir (Yavuz, 2021: 31). Bu husus savcının aslında doğal hukuk bağlamında mı pratik hukuk bağlamında mı hareket ettiğini de belirleyecektir (Yücel, 2009: 41).

Ceza adalet sistemi, intikam saiki ile suç faillerini toplumdan tecrit ederek kapatmak ve bedel ödetmek üzerine kurgulanır ise, cezaevlerinin sayısını artırmak, daha fazla infaz koruma memuru buldurmak, daha fazla kamu kaynağı ayırmak, daha fazla mükerrer suçlu ortaya çıkarmak ve toplumda daha fazla öfkeye neden olmak gibi riskler ile karşılaşılacaktır. Buna karşın suç olgusu insan hayatındaki bir yönlendirme hatası olarak kabul edilir ve faili doğru yola yönlendirme gibi bir anlayış tercih edildiğinde hapsedmek yaptırımı ancak tüm mutedil seçenekler denendikten sonra değerlendirilmelidir (Yavuz, 2018: 324).

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında da savcılık makamının esas fonksiyonunun, kovuşturma başlatılıp başlatılmaması hususunda karar vermek ve muhakeme sürecine soruşturma makamını temsilen katılmak olduğu görülecektir. Bunun yanında savcılarının toplumsal yaşamı ve ceza adalet sistemini yakından ilgilendiren birçok alan, kurum, süreç ve yöntemde üstlendiği görevler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: Suç ile ilgili araştırma yapmak, suç araştırmasında görev alan yetkilileri denetleyerek usule uygun davranmalarını sağlamak, şüpheliyi tutuklama veya adli kontrol tedbiri talebi ile mahkemeye sevk etmek (Soyaslan, 2020: 190), iddia veya ceza pazarlık anlaşmaları yapmak, kovuşturmayla alternatif yöntemleri işletmek, mağdur destek hizmetlerini gerçekleştirmek, muhakeme sürecinde belirlenecek yaptırımı ilişkin mütalaa vermek, cezaların infaz edilmesini denetlemek, hükümlülerin rehabilite edilmesi için yapılan çalışmalara katkı sağlamaktır. (Yavuz, 2021: 48). Bu doğrultuda savcılık kurumunun yetkilerinin genişletilmesi ve bu suretle soruşturma aşamasındaki dosyaların ceza muhakemesine dahil edilmeden neticelendirilmesi kapsamında bazı yöntemlere başvurulduğu gözlemlenmektedir. Bunlar kamu yararı gerekçesiyle kovuşturmadan feragat, koşullu feragat, ceza kararnamesi, uzlaştırma ve ceza/itham pazarlığı gibi müzakere ve mutabakata dayalı yöntemlerdir (Yavuz, 2018: 57).

Savcılık kurumunun görevleri sadece ceza muhakemesi dahilindeki görevlerden ibaret değildir. Ceza adalet politikasının hem belirleyicisi hem de uygulayıcısı olan savcı, kovuşturma başlatma kararlarında kamu yararını değerlendirirken ve kovuşturmaya alternatif yöntemleri uygularken hayati önemi haiz fonksiyonları yerine getirmektedir (Yavuz, 2021: 96). Savcılık kurumunun yukarıda geniş bir çerçeve ile belirtilen görev ve sorumlulukları dışında yasama ve yürütme erklerine ceza adalet politikasının yürütülmesine dair teklifler sunmak şeklinde belirtilen çok daha önemli bir fonksiyonunun olduğu değerlendirilmektedir (Yavuz, 2021: 48).

6. Suçla Mücadelede Ceza Adalet Politikası ve Çözüm Önerileri

Ceza adalet politikasının interdisipliner çalışmalar ışığında oluşturulması gerekmektedir. Aksi halde politikanın belirlenmesinde ve uygulanmasında istenen başarı sağlanamayacaktır. Ceza adaleti farklı disiplinlerin veri ve değerlendirmelerine ihtiyaç duyan bir alandır. Buna rağmen ceza adaleti kapsamında sunulan hizmetlerin tamamen hukuk bilimini ilgilendirdiği şeklinde yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Bu kanaat doğrultusunda sadece hukuk alanı referans alınarak yapılan düzenlemeler beklenen sonuçları vermemektedir. Suç olgusu ile yakından ilgilenen sosyoloji, kriminoloji ve sosyal hizmetler alanlarında görevli çalışanlar yasal düzenlemeler ile uygulama sonuçlarının yorumlanması aşamalarına daha aktif şekilde katılım göstermelidirler. Zira ceza adaleti alanına ilişkin sorunlar çok kapsamlı meseleler olup, sadece Adalet Bakanlığı bünyesindeki hâkim ve savcı kökenli bürokratlar ile kanun komisyonlarında görevli milletvekilleri tarafından çözülmesi mümkün değildir (Yavuz, 2018: 310).

Ülkemizde ceza adalet politikasının kim tarafından belirleneceği, politikanın hangi kurumlar tarafından yürütüleceği, uygulamanın kim tarafından denetleneceği ve meydana gelen sorunlar ile ilgili hukuki ve siyasi olarak kimin hesap vereceği detaylı şekilde değerlendirilmemiştir (Yavuz, 2021: 103).

Cumhuriyet savcısının ceza muhakemesi hukukumuzdaki yeri ve rolü değerlendirilirken bağımsızlık ve tarafsızlık ekseninde yapılan tartışmalardan ziyade, esasen bir suçla mücadele mekanizması olarak kabul edilen ceza adalet sistemine yön veren ceza adalet politikasının uygulayıcısı şeklindeki konumuna odaklanmak gerekmektedir. Bu bağlamda Cumhuriyet savcısı politikanın başarılı olmasını sağlamak için gerçekleştirdiği faaliyetler yönünden hesap verebilir şekilde konumlandırılmalıdır. Bu yönüyle ülkemizdeki düzenlemeye bakıldığında adalet hizmetleri devlet adına Adalet Bakanlığı sorumluluğunda yürütülmektedir. Bu hizmetlerin yürütülmesini sağlayan savcılık kurumu bakanlığa idari yönden bağlıdır. Savcılık kurumu başsavcılıklar olarak isimlendirilen teşkilatlanmanın altında fiziken adliye binalarında konumlandırılmıştır (Yavuz, 2021: 94).

Suçla mücadelede görevli birimler ulusal düzeyde İçişleri ve Adalet Bakanlıkları, yerel düzeyde ise kolluk, savcılık, il idareleri ve yerel yönetimlerdir. İlgili birimlerin suçla mücadelede başarılı olması birbirleri arasında sıkı bir işbirliği ve etkileşim kurabilmelerine bağlıdır. Ülkemizde suçla mücadeleyi

etkin şekilde yürütebilmek için, yukarıda belirtilen aktörlerin uyum içerisinde beraberce çalışmasını sağlayacak, ulusal, bölgesel, il ve ilçe bazlı faaliyetler icra edecek bir kurum/kuruluşa ihtiyaç duyulmaktadır. (Yavuz, 2018: 300).

Ülkemizde savcılık teşkilatlanmasının hiyerarşik şekilde başsavcılıklar, ülke savcılığı ve savcılık hizmetleri kurulu şeklinde kurgulanmasının, bu yapılanmanın ise, tüm faaliyetlerinden hukuki ve siyasi olarak sorumluluğunu üstlenecek olan Adalet Bakanına bağlı olması, uygulamada birçok sorunun önüne geçilmesi için kabul edilebilir bir seçenek olarak görünmektedir. Bu şekilde Adalet Bakanı, hiyerarşinin kendisine verdiği yetki ve güç ile savcılık tarafından yapılan tüm işlemleri denetleyecek, yürütme erkinin belirlemiş olduğu ceza adalet politikasını icra edecek, savcılarını bağlayıcı metin ve düzenlemeler yapabilecek ve böylece kullanmış olduğu yetki ve üstlenmiş olduğu sorumluluk bakımından yasama organı nezdinde hesap verebilecektir (Yavuz, 2021: 96). Savcılık kurumunun konumlandırılması ceza muhakemesi çerçevesinde ele alındığı sürece suçla mücadelede başarıya ulaşmak güçleşecektir. Zira ceza adalet sisteminin varlık amacı; suç faillerini cezalandırmak yerine, suçun önlenmesi veya daha az işlenmemesinin sağlanması ve suç faillerinin toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri için rehabilite edilmeleridir. Ülkemizde mevcut duruma bakıldığında savcılık kurumuna atfedilen rol salt faillerin cezalandırılmasından ibarettir. Suçun önlenmesine dair savcılık kurumunun herhangi bir görev ve sorumluluğu olmadığı kabul edilmektedir. Bunun yanında, suçla ilgili olarak yapılan bilimsel çalışmaların da yeterli olmadığı görülmektedir. Suçun işlenme nedenleri, yoğun suç işlenen yerler, suç için öngörülen ceza yaptırımlarının etkileri, sosyo-ekonomik açıdan hangi suçların hangi insan tipleri tarafından ülkenin hangi bölgelerinde işlendiği, bu yönde suçla mücadele ederken bölgelere özgü farklılık gösteren tedbirlerin alınması gerektiği, bu tedbirlerin uygulanmasında hangi kurumların ne şekilde görev alacakları gibi konular bilimsel veriler doğrultusunda ortaya konamamaktadır. Suçla mücadelede önleme ve cezalandırmanın birbirini tamamlayan fonksiyonlara sahip olduğu gereceği karşısında; Adalet ve İçişleri Bakanlıkları yukarıda belirtilen hususları devamlı şekilde değerlendirmeye tabi tutarak ortak stratejiler geliştirmelidirler. Belirlenen stratejilerin uygulanması aşamasında icra edilecek faaliyetlerin sonuçları ölçülebilir kriterlere bağlı kalınarak takip edilmeli ve faaliyetler bu veriler ışığında güncellenmelidir (Yavuz, 2021: 105).

Suçla mücadele; ülkesel düzeyde İçişleri ve Adalet Bakanlıkları, yerel düzeyde ise kolluk ve savcılar ile ihtiyaç duyulduğu takdirde mahkemeler ve yerel yönetimler arasında sıkı bir iş birliği ve koordinasyon gerektirmektedir. Ülkemizde bu sayılan kurumları bir araya getirerek koordineli ve uyumlu çalışmalarını sağlayacak bir mekanizmanın oluşturulması gerekliliği açıktır. Dolayısıyla savcılık kurumu ile ilgili bazı hususlar tereddüde yer vermeyecek biçimde netleştirilmelidir. Bu bakımdan öncelikle savcılık kurumunun yasama-yürütme-yargı erklerinden hangisine dahil olduğu sorunsalı ortadan kaldırılmalıdır. Yine yürütme ile arasında olan hiyerarşik ilişkinin kapsamı belirlenmeli, soruşturma aşamasında icra ettiği işlemlerden ne ölçüde sorumlu olduğu ve suçla

mücadelede hangi fonksiyonu üstlendiği hususları netleştirilmelidir. Bu hususların yerine getirilmesinin ardından yürütme organı ile savcılık kurumu arasında hiyerarşik bir köprü niteliğini barındıracak Savcılık Konseyi/Kurulu oluşturulmalıdır. İlgili kurul tarafından ülkede icra edilen savcılık faaliyetlerinde asgari standartların sağlanmasına yönelik ayrıntılı kılavuz belgeler hazırlanmalı, sık işlenen suç tiplerine yönelik genel soruşturma ilkeleri belirlenmeli ve kovuşturmayla alternatif yöntemlerin nasıl uygulanacağı belirtilmelidir (Yavuz, 2021: 105).

Sonuç

Savcılık kurumunun rolünün ülkemizdeki geleneksel anlayış doğrultusunda isabetli şekilde tanımlanmadığı değerlendirilmektedir. Zira savcılık kurumu yalnızca suç işlenmesinden sonra fonksiyon üstlenen ve faillerin her halükârda cezalandırılmasından sorumlu bir organ olarak algılanmaktadır. Üstlendiği görevler ve sahip olduğu yetkiler bağlamında savcılık kurumu suç işlenmesinden, faile verilen cezanın infazı ve hatta infaz sonrası denetim faaliyetlerine kadar olan süreçlerde aktif rol oynamaktadır. İcra edeceği işlemler ile kişileri ceza adalet sürecine taşıma yetkisi olan savcılık kurumunun bu yetkileri kullanırken görev bilinci ile mevzuat çerçevesinde ve her aşamada kamu yararını gözeterek hareket etmesi gereklidir.

Modern ceza adalet sistemleri artık faili toplumdan uzaklaştırmak veya hapsedmek yerine toplum içerisinde rehabilite etmeyi, bu sayede mükerrer suçluluğun önüne geçerek kamu düzenini sağlamayı tercih etmekte, cezanın mutlak şekilde uygulanması yerine faile gerekirse yükümlülük yüklenerek önleme fonksiyonlarının işletilmesi ile fail ve toplumu aynı anda koruyarak kamu yararını sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu anlayış çerçevesinde ülkemizde ve karşılaştırmalı hukukta birçok ülkenin ceza adalet politikalarını daha insancıl ve yararlı bir forma dönüştürdüğü gözlemlenmektedir. Bu kapsamda devletler birçok eylemi suç olmaktan çıkarmış ve kabahat olarak tanımlamıştır. Ayrıca bireyin haksız şekilde suç veya olumsuz bir fiil ile etiketlenmesinin sakıncalarını göz önünde bulundurarak soruşturmaya yer olmadığı kararı gibi kurumlar ceza kanunlarına dahil edilmiştir.

Maslahata uygunluk ilkesinin etkili şekilde uygulandığı ülkelerde ceza uyuşmazlıklarının çok büyük bölümünün soruşturma aşamasında savcının yetki ve kontrolü dahilinde, özellikle de kovuşturmayla alternatif yöntemler çerçevesinde çözüldüğü görülmektedir.

Ülkemizde savcılık kurumuna dair tartışmaların suçla mücadeledeki etkinliğinden ziyade bağımsızlık ve tarafsızlık gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kanaatimizce savcılık kurumu suçla mücadele aracı olarak kabul edilen ceza adalet sistemini yönlendirecek politikaların uygulayıcısı olarak konumlandırılmalıdır. Bu kapsamda maslahata uygunluk ilkesi kapsamında takdir yetkisini kullanarak verebileceği kovuşturmayla kararlarının sayısı ve çeşitliliği artırılmalıdır. Yine

soruşturmayı koşullu şekilde sonlandırdığı yöntemlerde savcının, kovuşturmadan feragat edebilmesi için gerekli şart ve koşullar savcının değerlendirme yetkisini daha fazla kullanmasına imkân verecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Özünde bir ceza kararnamesi olan seri muhakeme usulüne tabi olan suçların çeşitliliği ve sayısı da artırılmalı ya da karşılaştırmalı hukukta bazı ülkelerde olduğu gibi, suçların sınırlı şekilde sayılması yöntemi yerine, suçların üst sınırları esas alınarak bir kapsam belirlenmelidir. Böylelikle savcılık kurumunun failleri ceza adalet sisteminin dışında tutabilmeye yönelik takdir yetkisinin genişletilmelidir. Bununla birlikte, hukuk devleti ilkesi gereğince, soruşturma aşamasında savcılık tarafından gerçekleştirilecek olan tüm işlemler denetime tabi tutulmalı ve uygulama birliğini sağlamak adına savcılarının soruşturma aşamasında yapacağı işlemlerde bağlı kalacağı ilke ve kuralları düzenleyen metinler oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Akarşlan, Gökhan (2024). *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı* (Tez No: 849492). [Yüksek Lisans, İstanbul Kültür Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Aslan, Davut (2021). *Soruşturma Aşamasında Cumhuriyet Savcısının Görev ve Yetkileri* (Tez No: 485966). [Yüksek Lisans, Ufuk Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Bozkurt, D. (2016). *Gençler Arasında Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenlerinin Suç Sosyolojisi Kapsamında İncelenmesi* (Tez No: 436871) [Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Centel, N. & Zafer, H. & Çakmut, ÖY. (2008). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. Ankara: Beta Yayınevi
- Çakmak, K. (2024). *Cumhuriyet Savcısının Değerlendirme Yetkisi*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Çavga Gençer, ŞM. (2023). *Emile Durkheim'in Sosyolojisinde Hukuk, Suç ve Cezanın Evrimi* (Tez No: 791041). [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Çetintürk, E. (2008). *Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma* (Tez No: 218515). [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
- Çiftcioğlu, CT (2017). *Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Denetimi*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Demirbaş, T. (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Demirbaş, T. (2024). *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*. Ankara: Seçkin Yayınevi

- Dolu, O. (2011). *Suç Teorileri*, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Erdemli, M. (2014). Hollandalı Savcı: Bir Soruşturan ve Ceza Veren Görevli. *Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi*, Cilt 4 , SA 12, 41-67.
- Erem, F. (1988). Savunma ve Ceza Yargılamasının Temeldeki Kusurları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, SA 1, 91-99.
- Güçlü, İ. & Akbaş, H. (2019). *Suç Sosyolojisi*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Kitabevi
- Hakeri, H. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Hakeri, H. (2023). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Karakehya, H. (2007). Ceza Muhakemesinin Amacı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt .65, SA 2, 121-142.
- Kartal, M. (2015). *Kamu Davasının Açılmasında Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık
- Keyman, S. (1970). *Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Koca, M. & Üzülmüş, İ. (2021). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Köksal, A. (1963). Anglo-Sakson Hukuku Ceza Muhakemesinde İtham Fonksiyonu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 29 SA 1-2, 185-200
- Kunter, N. & Yenisey, F. & Nuhoglu, A. (2009). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Birinci Kitap, Hükmü Verme Görevi ve Ceza Muhakemesinin Yapısı*. Ankara: Beta Yayınevi
- Nuhoglu, A. (2021). *Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararının Ceza Muhakemesindeki Yeri (Tebliğ) Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu*
- Özbek, VÖ. & Doğan, K. & Bacaksız P. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları
- Özgenç, İ. (2021). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Saldırım, M. (2007). *Cumhuriyet Savcısının Denetim Görevi*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Soyaslan, D. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları
- Şahin, C. & Göktürk, N. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. Ankara: Seçkin Yayınları
- Şık, H. (2018). *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu* (Tez No: 12904022) [Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

- Toroslu, N. & Feyzioğlu, M. (2014). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi
- Ünver, Y. & Hakeri, H. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Yavuz, H. (2018). *Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Yavuz, H. (2021). *Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Yenisey F. (1983). *Ceza Yargılamasında ve Adli Teşkilatta Cumhuriyet Öncesi Durum ve Cumhuriyet'ten Sonraki Gelişmeler*. Doğumunun 100. Yılında Atatürk Sempozyumu, Atatürk ve Ceza Hukuku
- Yurtcan, E. (2018). *Ceza Yargılaması Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Yücel, MT. (2009). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: Başkent Klişe Matbaası